

Tez Özetleri

Hazırlayan: Özlem ÇELİK

KENTSEL DÖNÜŞÜM EYLEM PLANLAMASI YÖNTEMİ VE VERİTABANI GEREKSİNİMLERİ: İSTANBUL, ZEYTİNBURNU ÖRNEĞİ BURNAZ, A. Mert ODTÜ

Yüksek.Lisans., Şehir Planlama
Tez Danışmanı: Prof. Dr. Murat BALAMİR
Aralık, 2004, 251 Sayfa

Kentlerimizde, son 50 yıldır izlenen yetersiz ve dolaylı kentleşme politikaları nedeniyle bugün yerleşim yerlerimizin büyük bir bölümü düşük standartlı ve yasadışı bir yapılaşma göstermektedir. Türkiye’de yerleşim alanlarının çoğunluğunun doğal tehlikelere konu olduğu bilinmesine karşın, bu dönem içerisinde yapı stoku bu alanlarda birkaç kez katlanarak büyümüştür. Önümüzdeki dönem içerisinde Türkiye’deki kentsel politikalar, imar mevzuatının öngördüğü gibi yeni alanların üretimine dönük olmaktan çok, mevcut kentsel alanların deprem tehlikeleri karşısında iyileştirilmesine ve yenilenmesine odaklanmak zorunda kalacaktır. Bu nedenle günümüzde kent planlama disiplinin önündeki başlıca sorun yapılaşmış çevrelerin fiziksel ve sosyal olarak iyileştirilmesine yönelik yasal araçları ve kentsel politikaları üretmektir. Kentsel planlama mevzuatı, kentsel gelişme eğilimlerini belirlemeye ve yeni yapılaşma alanları yaratmaya dönük yasal araçlara ve uygulamalara sahiptir. Oysa kentsel dönüşüm planlaması, yapılaşmış alanlarda fiziksel iyileştirmeyi ve sosyal kalkınmayı sağlamaya yönelik strateji ve politikalar üretmeyi amaçlar. Bu yüzden, imar planlarında daha farklı analitik çalışmalara, işbirliği ve katılım biçimlerine, yasal araçlara, işletme ve denetim kapasiteleri geliştirmeye ihtiyaç duyulmaktadır. Kentsel dönüşüm planlaması için gereken yeni yaklaşımlardan birisi kentsel veritabanı sistemlerinin geliştirilmesidir. Bu sistemler tez içerisinde Zeytinburnu ilçesi için bir model geliştirilerek incelenmiştir.

Bu model, kent yönetimleri ve uluslararası kuruluşlar tarafından üretilen veritabanlarından yararlanılarak üretilmiştir. Bu yaklaşım yeni bir ‘Analitik Çalışma’ yaklaşımı geliştirilmesini gerektirmektedir. Türkiye’de kentsel veritabanı işletmeciliği ile ilgili bir yasal düzenleme bulunmaması en temel eksiklik olarak göze çarpmaktadır. Bu konuda yeni yasal ve idari düzenlemeler gerekmektedir. Bu düzenlemeler, veritabanı işletmeciliğinin teknik ve idari yapısını açıklamalıdır. Diğer bir gereksinim ise kentsel veritabanı işletmeciliği konusunda uzman planlıcılarının yetiştirilme ihtiyacıdır. Kentsel veritabanı sistemleri planlama sürecine katılımın araçları olarak yapılandırılmalıdır.

Anahtar Kelimeler: Kentsel Dönüşüm, Sakınım Planlaması, Yerel Eylem Planlaması, Kentsel Veritabanları.

TÜRKİYE’DE KONUT STOKUNUN KULLANIMI VE VERİMLİLİĞİ OĞUZ, S. Can ODTÜ

Yüksek.Lisans., Şehir Planlama
Tez Danışmanı: Prof. Dr. Murat BALAMİR
Eylül, 2003, 119 Sayfa

Bu çalışmada farklı büyüklükteki hane halklarının oturdukları konut büyüklüklerine göre dağılımları incelenerek Türkiye’de kentsel konut stokunun verimliliği araştırılmıştır. Uluslararası standartlar açısından uygun hane halkı-konut eşleşmesi ‘konfor’, bunun altı ‘yığılma’ ve üzeri ‘seyrelme’ durumu olarak tanımlanmıştır. DİE tarafından hazırlanan nüfus sayımı verilerinin kullanıldığı çalışmada şu sonuçlara varılmıştır: Türkiye’de stokun kullanımına ilişkin uzun dönemli gözlemler seyrelme eğiliminin güçlü olduğunu göstermektedir. Bunun başlıca nedeni ülkede gittikçe küçülen hane halklarına rağmen konut sisteminin gittikçe daha büyük yüzölçümlü birimler üretmesidir. Bu durum hem konut sistemindeki eşitsizliğin, hem de bir kaynak israfının görüntüsüdür. İl merkezleri bazındaki analizler ülkenin batısı ile doğusu arasında keskin bir ayırım

olduğunu göstermektedir. İl merkezleri arasındaki farklılaşmaların sebeplerini inceleyen regresyon analizi ise, konut kullanım yoğunluğunu belirlemede nüfusla ilgili değişkenlerden ziyade kiracılık, gelir düzeyi ve gecekondu oranları gibi değişkenlerin etkili olduklarını göstermiştir.

Anahtar Kelimeler: Stokun Verimliliği, Hane halkı Konut Standartları, Konut Kullanım Yoğunluğu, Yığılma, Konfor, Seyrelme.

İSTANBUL’DA APARTMAN GELİŞİMİNİN SOSYAL BAĞLAMININ YENİDEN OKUNMASI: 1889-1922 AKTUNA, ZEYNEP ODTÜ

Yüksek.Lisans., Kentsel Tasarım
Tez Danışmanı: Doç. Dr. Murat GÜVENÇ
Aralık, 2003, 224 Sayfa

Bu çalışma içerisinde İstanbul’daki apartmanlaşma sürecinin ilk evreleri ele alınmaktadır. İstanbul’da 19. yüzyılın son çeyreğinde başlayan apartmanlaşma süreci özel bir süreçtir. Bu süreç, sadece Osmanlı İmparatorluğunun batıya dönük yüzünü yansıtmakla kalmaz, aynı zamanda ‘modern öncesi’ kentsel mekanın ‘moderne’ dönüşümüne de ışık tutar. Dolayısıyla, apartman gelişimi ‘batılı’ ve ‘modern’ olanın benimsenmesinin yanı sıra önemli bir mekansal dönüşüme de ışık tutmaktadır. Çalışma bu süreci aydınlatmak amacı ile apartman gelişiminin arkasındaki sosyal ve mekansal unsurları incelemektedir. Bu doğrultuda, 1889, 1893, 1896, 1910 ve 1922 yıllarına ait Doğu Yıllıkları (*Annuaire Oriental*) veritabanı olarak kullanılmaktadır. Yıllıklardaki veriler sayesinde erken apartman sakinlerinin sosyal profili ve apartmanların mekansal dağılımları incelenmiştir. Çalışma, apartman gelişiminin arkasındaki sosyo-mekansal farklılaşmaya da ışık tutmaya çalışmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Apartman, konut, modernizm, kent tarihi, Osmanlı Devleti, Doğu Yıllıkları.

AFET YÖNETİMİNDE SİVİL İNİSYATİFLERİN ROLÜ: TÜRKİYE ÖRNEĞİ

TURHAN, Ayça
ODTÜ

Yüksek.Lisans., Şehir ve Bölge Planlama
Tez Danışmanı: Prof. Dr. Murat BALAMİR
Ortak Tez Danışmanı: Öğr. Gör. Sevin
OSMAY

Nisan, 2005, 120 Sayfa

1999 Depremleri, Türkiye’de afet yönetim sisteminde, önemli boşlukları ortaya çıkarmıştır. Merkezi yönetim, yerel yönetim ve sivil inisiyatifler arasında, koordinasyonsuzluk ve işbirliği eksikliği; yasal düzenlemelerdeki sınırlar; afet zararlarını en aza indirme ve önleme adına politika ve plan eksikliği başlıcalarıdır. Bu nedenle yetersizliklerin ortaya koyulması, sistemde sivil inisiyatifler için var olan kapasitelerin neler olduğunun bulunması ve etkili bir afet yönetim sistemi için gerekli politikaların neler olabileceğinin belirlenmesi konu ile çok ilgilidir. Bu durumda 1999 depremleri ve sivil inisiyatiflerin yeniden ele alınmasını gerektirmektedir. Amaçları, depremlere tepkileri ve gelecek planlarının ortaya konulması amacı ile analizler yapılmıştır. Bu çalışma ayrıca mevcut afet yönetim sistemi ve yasal yapısının tartışılmasını gerektirmiştir. Bulgular, Marmara depreminde sivil inisiyatiflerin birçok aktivite ile etkin oldukları şeklinde ortaya konulmuştur. Ancak bundan sonra olabilecek depremlerin şiddeti ve bundan etkilenebilecek kesim düşünüldüğünde, merkezi yönetim, yerel yönetim ve sivil inisiyatiflerin işbirliğine yönelik çalışmaların yeterli düzeyde olmadığı sonucuna varılmıştır. Türkiye Acil Durum Genel Müdürlüğü kuruluş ve görevleri hakkında hazırlanan yasa taslağı bu gereklilikleri karşılayabilecek araçları sağlayabilecek gibi gözükmemektedir. Bu yasa gözden geçirilip yeniden ele alındığında afet yönetim sisteminin bir parçası olarak sivil inisiyatiflere merkezi yönetim ve yerel yönetimlerle birlikte çalışabileceklerini gösteren yasal bir temel sağlayabilir. İkinci olarak gönüllü hareketlerini destelemek için hayat sigortası gibi düzenlemeler hayat geçirilebilir. Son olarak Türkiye Acil durum Genel Müdürlüğü, sivil inisiyatifleri finansal, personel eğitimi ve yönetim ihtiyaçları anlamında destekleyebilmek için başka

yardımcı ortaklar bulmak adına harekete geçebilir. Kesin bir kanı olarak, çalışmanın sonunda, katılımcı planlama yaklaşımına ve insan odaklı gelişmeye olan ihtiyaç nedeniyle sivil inisiyatiflerin afet zararlarını en aza indirme ve hazırlıklı olma konusunda sorumlu kılınmaları gerekliliği ortaya konmuştur.

Anahtar Kelimeler: Sivil inisiyatifler, Afet Yönetimi, Risk Yönetimi, Depremler, Sivil Toplum Kuruluşları, Mahalle Örgütleri.

SANAYİSİZLEŞMENİN TOPLUMSAL- MEKANSAL ETKİLERİ: KARABÜK ÖRNEĞİ

ÇEVİK, Murat
ODTÜ

Yüksek.Lisans., Bölge Planlama
Tez Danışmanı: Doç. Dr. H. Tarık ŞENGÜL
Aralık, 2003, 160 Sayfa

Çalışmada temel hedef, yeniden yapılanmanın, ithal ikameci sanayileşme yaklaşımı çerçevesinde şekillenmiş bir yerleşim olan Karabük’ün, toplumsal-mekansal yapısına etkilerini değerlendirmektir. Karabük örneği, kısıtlı rekabet ortamının bulunduğu bir dönemin toplumsal ve siyasal öncelikleri doğrultusunda kurulmuş bulunan Karabük Demir Çelik Fabrikalarının, uluslar arası rekabet ortamında dışarıya yönelik büyüme stratejileri karşısında bu önceliklerini yitirmesi durumunu yansıtmaktadır. Son örnekler, Karabük’ün bu gelişmelerle baş edemediğini ve yerleşimin sınai temelini, yerelin iktisadi geçim ve kalkınmasını artık sağlamadığını göstermektedir. Bu tez çalışması, bu yetersizliğin yereldeki toplumsal-mekansal yansımalarını da gösterme çabasıdır. Fabrikaların kapatılmasının kentin tümü üzerinde yaratacağı önemli olumsuz etkilerin azaltılmasının, çeşitli dönem hükümetlerinin, yükü kısmen çalışanların üzerine yıkan ‘orta’ siyasalar uygulayarak gerçekleştirmeye çalıştığı da gösterilecektir. Fabrikaların uzun dönemde yaşamının olanaklı olsa da zorlu olacağı görülmektedir. Bu nedenle, kentin geleceği de çok hoş bir görünüm vermemektedir.

Anahtar Kelimeler: Yeniden Yapılanma, Sanayisizleşme, Toplumsal-Mekansal Gelişme, KARADEMİR, Karabük.

AVRUPA BİRLİĞİ’NİN BÖLGESEL POLİTİKA ARAÇLARI KAPSAMINDA MERKEZİ DOĞU AVRUPA ÜLKELERİ VE TÜRKİYE’NİN BÖLGESEL GELİR FARKLILIKLARININ ANALİZİ

ŞEN, Şener
ODTÜ

Yüksek.Lisans., Bölge Planlama
Tez Danışmanı: Doç. Dr. Serap KAYASÜ
Haziran, 2005, 158 Sayfa

Bu tez çalışmasının amacı, Türkiye ve Merkezi Doğu Avrupa Ülkelerindeki bölgesel gelir düzeyini ve farklılıklarını tespit etmektir. Bu çalışmada, Türkiye’nin 26 yeni NUTS-II bölgesi ile Merkezi Doğu Avrupa Ülkelerinin 49 NUTS-II bölgesi 1995 ve 2001 yıllarına ilişkin satın alma gücü standardına göre kişi başına GDP göstergesi kullanılarak karşılaştırılmaktadır. Bunun yanında, Türkiye’deki bölgesel gelirin artışı ve bölgesel gelir farklılıklarının giderilmesinde AB’nin bir fırsat olup olmadığı; AB’nin genişleme sürecinde gelecekteki AB’nin bölgesel politikası için Türkiye’nin bir tehdit oluşturup oluşturmadığı gibi sorular da tartışılmaktadır. Bu çalışmada, AB-15, AB-25, AB-27 ve Türkiye’nin birliğe katılmasıyla oluşan AB-28 kapsamında bölgesel gelir düzeyi ve bölgesel gelir farklılıkları da incelenmiştir. AB-15’in 207 NUTS-II bölgeleri, AB-25’in 248 NUTS-II bölgeleri, AB-27’nin 262 NUTS-II bölgeleri ve AB-28’in 288 NUTS-II bölgeleri için satın alma gücü standardına göre 2001 yılına ilişkin kişi başına GDP kullanılarak analizler yapılmıştır. Bölgesel gelir farklılıklarının analizinde en çok bilinen bölgesel eşitsizlik indeksleri; Maksimum Minimum Oranı (MMR), Değişim Katsayısı (CV), Ortalamaya Bağlı Sapma (Rw), ve Theil Metodu (T), kullanılmıştır. Türkiye’nin AB’ne üye olarak kabul edilmesi durumunda; Merkezi Doğu Avrupa Ülkeleri ile Türkiye’nin NUTS-II bölgeleri, Avrupa Birliği’nin bölgesel politika araçlarının yardımıyla yararlanmanın avantajını elde edecekler. Buna karşılık, halen AB üyesi olan üç ülkenin 7 NUTS-II bölgesi;

Yunanistan'ın ve Portekiz'in 3 NUTS-II bölgeleri, İspanya'nın bir NUTS-II bölgesi, bu yardımlardan yararlanmaya devam edecekler. Türkiye'nin bu avantajını kullanabilmesi için bölgesel politikasını ve bölgesel kalkınma projelerini AB'nin bölgesel politikası ve mali araçları doğrultusunda 3 Ekim 2005'te başlayacak AB ile müzakere sürecinde uyarlamalıdır.

Anahtar Kelimeler: Bölgesel Gelir Eşitsizliği, Avrupa Birliği Uyum Politikası, Avrupa Birliği Bölgesel Politika Araçları, Merkezi Doğu Avrupa Ülkeleri.

‘ÇEVRENİN’ FARKLI TANIMLARI VE AB’NİN FARKLI ÇEVRELERİ

ÖZDEMİR, Esin

ODTÜ

Yüksek.Lisans., Bölge Planlama

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Ayda ERAYDIN
Temmuz, 2005, 198 Sayfa

Çevrenin tanımı teorik tartışmalarda ortaya çıkan farklı kavramlar üzerinden değişik şekillerde yapılabilir. Buna bağlı olarak, Avrupa’da farklı çevreler ortaya çıkmaktadır. Bu tez çevrenin beş farklı tanımını ortaya koyar. Bunlar çevrenin gelir ve gelir artışındaki farklılaşmalar üzerinden; dışsallıklara dayanarak; ekonomik yapı, istihdam ve nüfus potansiyelleri üzerinden; refah seviyesi üzerinden ve içsel büyüme dinamiklerine dayanarak yapılan tanımlarıdır. Tüm bu farklı tanımlar Avrupa’nın farklı merkez-çevre haritalarını üretmektedir. Bunun kanıtı her bir tanım için belirlenmiş farklı değişkenler açısından farklı homojen bölgeler belirlemek için kullanılan kümeleme analizine dayanmaktadır. Sonuçlar farklı çevrelerin varlığını doğrulamaktadır. Belirli bir tanıma göre merkez olarak sınıflandırılan bir bölge, farklı bir tanıma göre çevrede çıkabilmektedir. Bu da tek Avrupa’da tek tip çevrenin olmadığını, farklı değişkenler kullanıldığında farklı çevrelerin çıktığını göstermektedir. Buna ek olarak, bu tez çevreyi yalnızca gelir farklılıkları üzerinden homojen bir alan olarak tanımlamayan, farklı gereksinimleri ve sorunları olan farklı çevreler saptayıp buna göre araçlar geliştiren bir bölgesel politikanın gerekliliğini savunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Merkez, Çevre, Çevre Bölge, Avrupa’nın Çevresi.

DEPREM SONRASI KENTSEL YENİDEN YAPILANMA SÜRECİNDE MÜLKİYET PROBLEMLERİ: ADAPAZARI ŞEHİRİ

ALAN ÇALIŞMASI

ERTEN, M. Güven

ODTÜ

Yüksek.Lisans., Şehir Planlama

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Melih ERSOY
Aralık, 2004, 182 Sayfa

Bu tez, Marmara Depremi sonrasında kentsel alanların yeniden yapılanma sürecinin belirleyici unsuru olan yapı çevredeki mülkiyet ilişkilerini ve problemleri inceleyecektir. Çalışmanın ilk aşamasında kalıcı konut uygulamaları araştırılmıştır. Fakat; afetzedelerin hasar gören kentsel yerleşmelerden oldukça uzak alanlarda yeniden konutlandırılması, mevcut mülkiyet desenleri üzerinde kapsamlı düzenlemelerin yapılmasını gerektirmektedir. Afetzedelerin kayıpları, hasar gören alanlarda baki kalan mülkiyet ve imar hakları üzerinde bir çerçeve tanımlanmadan, çoğunlukla kamulaştırılmış alanlarda, 43 000 konutun devlet tarafından inşası ile tazmin edilmiştir. Diğer taraftan, hasar gören kentsel yerleşmelerde belediyeler, kayda değer bir yeniden yapılanma süreci başlatamamıştır. Belediyeler, İmar planlarını yerbilimsel çalışmalara göre yenileyerek, kat alanı azaltılmasına netice verecek ideal yapılaşma şartlarını tanımlamayla sınırlı kalmışlardır. Büyük ölçekte mülkiyet dönüşümleri gerektiren bu planların tatbik edilmesi; mevcut imar planı uygulama araçları ile neredeyse imkansızdır. Bu çerçevede, Adapazarı şehrinde bir alan çalışması yapılmış olup, deprem sonrası kentsel yeniden yapılanma süreci incelenmiştir. Yenilenen imar planına göre azaltılan imar haklarının yeniden paylaşımının kısmen gözlemlendiği Çark Caddesi’ndeki taşınmazların dönüşüm durumları saptanmıştır. Tüm bunların yanında, Türk kentlerinin önümüzdeki dönem kentsel iyileştirme ve zarar azaltma çalışmalarıyla dolu olan planlama sürecinin başarısı, yine yapı çevrede mülkiyet ve imar haklarının dönüşümlerini gerçekleştirilebilir kapasitesine bağlıdır. Bu çerçevede, Marmara Depremi,

kentsel planlama sisteminde mülkiyet kurumunun yeniden yapılanmasında gerekli verileri ve gerçekçiyi ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler: Mülkiyet, Mülkiyet Hakkı, İmar Hakkı, Afet, Zarar Azaltma, Yeniden Yapılanma.

FENAKET MEGAROID YAPILARININ EVRİMİ VE DEĞERLENDİRİLMESİ: BOZBURUN YARIMADASINDA MEVSİMLİK YERLEŞMELER

ÖZBERK, Banu

ODTÜ

Yüksek.Lisans., Şehir Planlama

Tez Danışmanı: Öğr. Gör. Erhan ACAR
Ocak, 2004, 126 Sayfa

Anadolu genelinde kırsal yerleşmeler incelendiğinde ilk çağlardan bu yana, yapı mimarisi ve yerleşim dokusu özelliklerinde kökten bir değişimden çok bir dönüşüm sürecinin izlendiği görülmektedir. Bununla birlikte, bu durumun bir yapı geleneğinin toplum içinde atadan/anadan evlada iletilmesinin ya da aynı etkenler ve girdiler sonrasında benzer bir mekan kurusunun yeniden üretilmesi sonucunda gerçekleştiği, halihazırda bilimsel otoriteler tarafından tartışılan bir konudur. Bozburun Yarımadası’nın güneybatı kısmında konumlanan Fenakent kırsal yerleşmesi de yöresel mimarisi ve mekansal dokusu açısından değerlendirildiğinde bu tartışma sınırları içinde kalmaktadır. Bu araştırmanın amacı, halihazırda terkedilmiş bir yerleşim olan Fenakent’in mekansal dokusunu ve yöresel mimarisini incelemek; bu yerleşmedeki megaroid özelliği taşıyan konutların gelişim sürecini saptamak ve bu geleneksel örneği sürdürülebilmek için araçlar geliştirmek olacaktır.

Anahtar Kelimeler: Bozburun Yarımadası, Megaron, Yöresel Mimari, Kırsal Yerleşme, Mezra, Gelenek, Eğilim.